

Els estudis de biblioteconomia, passat i perspectives

La nostra professió, tal com l'entendem ara, és jove. Fa poc més de cent anys que es crearen les dues associacions bibliotecàries, American Library Association (1876) i Library Association (1878), que perfilaren els trets més significatius del bibliotecari del món modern. És aleshores quan en paraules de Malvil Dewey el bibliotecari deixa de ser un mer guardià de llibres per convertir-se en una força cultural de primer ordre al servei de la seva comunitat. Aquesta nova funció modificava radicalment la formació que el bibliotecari necessitava i alhora li conferia una personalitat nova i ben definida.

La iniciació d'una mentalitat professional i la incorporació de coneixements tècnics motivaren el naixement de la primera institució docent de caire acadèmic: la «Scholl of Library Economy» creada el 1887 per Dewey en el Columbia College (avui universitat de Columbia) a la ciutat de Nova York, destinada expressament a formar bibliotecaris «moderns».

En aquests quasi cent anys, cada país ha anat institucionalitzant la professió creant les estructures més adients segons els propis sistemes docents i les exigències que la societat reclama de les seves biblioteques.

Si examinem les respostes docents de diferents països, veurem com els estudis professionals segueixen a cada lloc les pautes estructurals de la seva docència. Els anglosaxons combinen el seu gran eclecticisme i la seva elasticitat docent amb una rigorosa supervisió, quasi gremial, feta, seguint diferents camins, per les respectives associacions. Els europeus continentals, i ben especialment els països socialistes, organitzen aquests estudis segons pautes normalitzadores a nivell de tot el país. Però insistim, no són exclusivament les tradicions docents les que marquen les solucions professionals, és el que la societat reclama de les seves biblioteques allò que farà que a cada país es creïn aquests estudis més aviat o més tard, dedicant-hi més o menys recursos, oferint més o menys possibilitats.

Espanya es veu obligada per la llei desamortitzadora de 1835 a crear un personal que organitzi els arxius i les biblioteques que procedents de convents i monestirs han passat a mans de l'Estat. La primera solució adoptada fou la fundació, el 1856 de la «Escuela de Diplomática», el pla d'estudis d'aquesta Escola es fonamentava en l'ensenyança de la paleografia, del llatí i de les llengües «romances». De seguida els estudiants d'aquesta Escola trobaren la seva

sortida professional en l'ingrés a un nou cos de funcionaris: el «Cuerpo Facultativo de Archiveros-Bibliotecarios» creat el 1858, al qual aviat (1867) s'incorporaren els arqueòlegs. El fet que aquests funcionaris servissin indistintament per a tres tasques, algunes ben distintes, demostra clarament que la condició que els aglutinava era la de conservadors.

La «Escuela» funcionà fins que el 1900, i per causa de rivalitats docents amb la Facultat de Filosofia i Lletres i suposem també per dificultats de sortides laborals dels seus deixebles, tancà portes. En aquest moment es perdé la possibilitat de comptar amb una eina vàlida per iniciar la professió, amb tota naturalitat, per la via acadèmica. Des d'aleshores, la professió quedà oficialment reduïda, a un cos de funcionaris; i tècnicament limitada al temari d'unes oposicions.

Actualment veiem ben clar que la Escuela de Diplomàtica no podia tenir cap futur. La concepció bibliotecària d'Espanya no li permetia evolucionar vers les noves idees professionals, el mot bibliotecari era sinònim de conservador, les característiques dels fons bibliotecaris heretats que calia organitzar invitaven fonamentalment a l'erudició mentre que la lectura pública

i les exigències culturals, creatives i informatives de la població espanyola no eren ni tan sols intuïdes. Cal tenir present que el Govern de la Primera República (1873) prohibia categòricament qualsevol tipus de préstec en les seves biblioteques, i si bé el «Reglamento de Bibliotecas Públicas del Estado» de 1901 el restableix, ho fa de forma tan restringida que, de fet, el deixa del tot inoperant.

A més l'actitud del funcionariat fou durant molts anys del tot contrària a qualsevol tipus de renovació. Per fer-nos una idea de la incapacitat de l'Estat espanyol, d'entendre el nou concepte de la professió bibliotecària, crec que poden ser-nos força il·lustradores les opinions expressades en l'Assemblea del cos Facultatiu celebrada el 1923. Textualment deia un d'ells: «somos completamente contrarios al préstamo de libros» i encara afegia un altre, que la crisi respecte al llibre havia esdevingut per la «facilidad de su reproducción que ha hecho que aparezca el préstamo, acceso a los estantes...» (Fonseca Ruiz, Isabel: *La lectura pública en España. Boletín de la Anaba XXVII n° 2 1977* p. 62-63). Val a dir que el préstec quasi no s'exercia i que l'accés lliure a les prestatgeries era del tot inexistent a les biblioteques públiques espanyoles.

Cal esperar molts anys, concretament fins a la Segona República, perquè l'Estat i la societat se sensibilitzin i la tasca del bibliotecari sigui acceptada a Espanya amb tota la seva dimensió social. En un curt espai de temps (1931-1936), les activitats del món del bibliotecari espanyol es multipliquen. En aquesta època trobem abundant legislació sobre biblioteques, per primera vegada la biblioteca es fa present dins l'estructura universitària (1932), els pressupostos creixen, els ciutadans col·laboren amb entusiasme a divulgar la lectura (Misiones Pedagógicas), s'eixampla el Cos Facultatiu amb la creació del «Cuerpo de Auxiliares de Bibliotecas Archivos y Museos» (1934) i, en definitiva, tothom veu clar que «sense llibres, sense premsa i sense biblioteques públiques, Espanya no podria ser un país democràtic» (*Boletín de Bibliotecas y Bibliografía* I, 1 1934 p.168).

No havien arribat encara les solucions docents, però aquestes no trigarien a iniciar-se. En plena guerra (1937), Maria Moliner redacta un Pla d'Organització General de les Biblioteques Públiques per poder estructurar-lo, preveu que tota biblioteca provincial compti amb una Escola de Bibliotecaris adjunta a fi d'anar formant el personal de les

biblioteques comarcals de la seva àrea geogràfica. Suposem que l'exemple de la Mancomunitat, amb la seva xarxa de Biblioteques Populars i l'Escola de Bibliotecàries que aleshores tenia ja més de 20 anys d'existència, devia influir poderosament en aquesta planificació. Malgrat la guerra, s'arriba a convocar el curs de selecció, i 50 aspirants inicien a València aquests estudis. El pla de Maria Moliner s'acaba amb la desfeta final.

Els intents docents que hi ha hagut en aquesta llarga postguerra (Escuela de Documentalistas, 1964, ara Escuela de Bibliotecarios i la Escuela de Bibliotecarios de Pamplona, 1967) malauradament no han arrelat com hauriem desitjat, i tot just ara s'obre tímidament el camí per resoldre el difícil problema de perfilar uns estudis, a nivell d'Estat espanyol, per a uns professionals que fa massa anys que actuen com a autodidactes.

Catalunya ha seguit un trajecte ben diferent. La tradició docent hi fou fins a principis de segle (1915), igual que a la resta de l'Estat espanyol però la societat catalana estava molt sensibilitzada sobre les possibilitats de la lectura i sabé orientar-se per determinar les condicions que calia demanar a les seves biblioteques.

L'experiència de la «free public library» anglesa arribà ben aviat a casa nostra i concretament el 1875 en Francesc López Fabra llegia un discurs a l'Ateneu Barcelonès proposant aquestes biblioteques com un model que calia seguir. Dins del s. XIX cal assenyalar la donació de la Biblioteca Arús a la ciutat de Barcelona. L'escriptura de cessió d'aquesta biblioteca redactada el 1895 és encara avui tot un exemple.

Però és a principis de segle quan l'interès sobre les biblioteques arriba al seu punt més àlgid. La celebració del cinquantenari del Jocs Florals i el naixement de l'Institut d'Estudis Catalans motiven que el 1907 s'iniciï, a casa nostra una llarga polèmica que arribarà a sacsejar l'opinió pública del país. La divisió entre partidaris d'una gran biblioteca erudita o d'una xarxa de biblioteques públiques, demostra clarament la sensibilització de tota una societat que en pocs anys aconseguí fer realitat les dues propostes.

Els fets se succeïren ràpidament, el 1907 s'inicia la biblioteca del recent creat Institut d'Estudis Catalans, el 1908 l'Ajuntament de Barcelona presenta el seu «Presupuesto Extraordinario de Cultura» que tanta influència tindria en la creació de la xarxa de biblioteques públiques. El 28 de maig de 1914, després de set anys

d'intens treball i de generoses ajudes de les autoritats locals, la Biblioteca de l'Institut, plenament consolidada i convertida ja en Biblioteca de Catalunya, obre les portes al públic.

Mentrestant havia nascut la Mancomunitat (6-4-14) i Prat de la Riba havia captat l'interès públic per la creació de biblioteques populars. En pocs mesos, gràcies a la valuosa intervenció d'Eugeni d'Ors s'estableix un ambiciós projecte bibliotecari: l'organització d'una xarxa de biblioteques públiques, abonada per la recentment inaugurada Biblioteca de Catalunya i fonamentada en la creació d'una institució docent del tot innovadora.

La creació de l'Escola Superior de Bibliotecàries el 1915 és una iniciativa única a tota l'Europa continental. Tant s'avançà al seu moment, que cal esperar fins després de la segona guerra mundial per trobar respostes docents d'igual categoria.

L'organització i l'exigència que des d'un principi tingué l'Escola demostra fins a quin punt els homes que la crearen valoraren les possibilitats de la nostra professió. Amb una gran intuïció, s'orientaren cap allí on la professió era més viva i dinàmica (USA) sense que fos cap obstacle la llunyania geogràfica o la manca de

precedents d'influències saxones en la docència del país.

Les Biblioteques Públiques de la Mancomunitat obren portes el 1918 incorporant solucions bibliotecàries més innovadores del moment: préstec generós, lliure accés als prestatges de les llibreries, secció infantil, tècniques biblioteconòmiques impecables, i culminant «l'obra ben feta», posen tot això sota la responsabilitat d'unes *professionals* en el sentit més modern i ampli de la paraula.

Contrastant amb les opinions que el 1923 manifestaven els funcionaris de les biblioteques públiques espanyoles observem com a Catalunya l'any 1926 (en plena dictadura de Primo de Rivera) es fa balanç dels 8 primers anys amb aquestes paraules: «l'experiència dels primers anys demostra que el règim de llibertat, combinat amb el lliure accés del públic als prestatges és una de les facilitats més atractives, hi havia qui dubtava si el públic sabria servir-se'n sense abús però l'experiència ha estat favorable en el grau més exigent.»

La dictadura de Primo de Rivera no arribà a trencar aquesta estructura tan ben tramada. Durant els anys de la Generalitat republicana l'Escola, sota la magistral direcció de Jordi Rubió i

Balaguer s'afermà profundament, al temps que la professió arrelava per tot el país. Acabada la guerra, la desfeta de les institucions catalanes fou palliada en part, per la responsabilitat que en tot moment sabé assumir la Diputació de Barcelona respecte a la política bibliotecària que calia seguir.

Així, malgrat les dificultats que amb els anys han anat sorgint, la iniciativa de la mancomunitat, ara fa 67 anys, continua essent l'única resposta docent de tot l'Estat espanyol i ben aviat, gràcies al Reial Decret del Ministeri d'Educació i Ciència publicat al BOE el 8 de febrer passat, podrà ser finalment reconeguda a nivell acadèmic.

La reflexió que ens preocupa en convertir-nos en una Escola Universitària és que cal contemplar totes les possibilitats i les necessitats que avui comporta fer aquest primer pas, sense oblidar, però, que es tracta d'això, d'un primer pas. En principi, les exigències de la nostra societat són ben diferents de les de 1915. El món de la informació, de la tecnologia i de la docència és avui molt més ampli i complex.

Si volem donar una resposta adient cal que, assumint la pròpia història, ens vinculem als corrents més dinàmics i

vius de la professió. Al darrer Congrés de l'IFLA celebrat a Leipzig (17-21 d'agost de 1981) es presentaren una sèrie d'estudis i d'experiències de diferents països on es recomanava que les Escoles Universitàries de Bibliotecaris (Nivell 3. Primer Cicle de la classificació de la UNESCO) practiquessin un tipus de docència que anomenaven *estudis integrats*. És a dir, que aquestes Escoles ampliessin la seva base aollint tres professions que cada dia són més interrelacionades: bibliotecaris, documentalistes i arxivers.

L'estructura d'aquests estudis diferia segons els països o segons l'evolució de cada centre docent. Fonamentalment se'n donaren tres esquemes. Esquema A: Bibliotecaris, documentalistes i arxivers utilitzen la mateixa Escola. Una part del professorat hi és comuna, però se segueixen tres direccions docents diferenciades que puguen en paral·lel sense que arribin a trobar-se. Esquema B: Adopta la forma d'una i grega (Y), és a dir els tres estudis participen d'un tronc comú, més o menys ampli, per diversificar-se després en les tres professions. Esquema C: Suposa un sol tronc de molt de gruix, que acull bibliotecaris, documentalistes i arxivers en uns estudis unitaris.

Els motius pels quals l'IFLA recomana una «formació integrada» en aquestes professions, a nivell de primer cicle, són força convincents. Ultra les raons econòmiques (millor aprofitament de l'espai, del professorat, de les estructures i eines docents) hi ha el fet que aquestes tres professions tenen una sèrie de disciplines, i especialment una metodologia de treball, comunes. També cal tenir present que les possibilitats de trobar feina amb una educació integrada són molt més grans.

L'ordre que fixa els plans d'estudis de biblioteconomia (BOE 14-3-81) contempla ja, amb certa timidesa, la formació de bibliotecaris i documentalistes; no endebades anomena aquestes institucions «Escuela Universitaria de Biblioteconomia y Documentación». Per completar-la, caldria estudiar, juntament amb els professionals d'arxius, les possibilitats d'introduir-hi tècniques arxivístiques aprofitant la flexibilitat inicial del Pla d'Estudis.

Val a dir que aquesta orientació enllaça perfectament amb la línia docent de l'Escola. Les assignatures d'arxivística, història, llatí i paleografia seguides amb més o menys intensitat en els diferents plans d'estudi en són un clar testimoni.

El buit que oficialment pateix el país d'estructures docents per a bibliotecaris, documentalistes i arxivers ha estat nefast fins ara, però avui aquestes mancances ens permeten analitzar tots junts, sense cap mena de condicionament, l'estructura d'aquestes professions segons els estudis que realitza l'IFLA en estreta cooperació amb la FID, el CIA i la UNESCO.

Com a primer pas, poden ser-nos força útils aquestes recomanacions que són avalades per institucions amb experiències professionals tan riques. Cal tenir present que ara més que mai l'Escola de Bibliologia serà una escola pilot en la mesura que la nostra experiència és l'única que es preveu en el futur immediat a tot l'Estat espanyol. Això ens obliga a investigar i a aprofundir totes les possibilitats que puguem treure d'aquest primer nivell professional a fi de fer-ne un fonament sòlid i prometedor.

No volem aturar aquí la nostra reflexió, perquè si és cert que el nostre «naixement oficial» dins el món acadèmic és un fet important que ha exigut seguir un camí llarg i difícil, pas imprescindible per a la definitiva professionalització del bibliotecari a l'Estat espanyol, també sabem que cal continuar caminant si volem arribar a la institucionalització completa de la

nostra professió.

Som ben conscients que cal ampliar molt les possibilitats que oficialment se'ns ofereixen. No hi ha cap professió que tingui un sol nivell; cal créixer per dalt i per baix. Hem de tenir uns estudis per formar auxiliars de biblioteques i hem de poder fer una llicenciatura i un doctorat en biblioteconomia.

El marc docent que s'ha de donar a aquests estudis hem de fer-lo entre tots, autoritats polítiques, autoritats acadèmiques, associacions professionals, bibliotecaris, documentalistes i molt especialment l'Escola, amb l'experiència que la mateixa docència vagi generant i en íntim contacte amb d'altres experiències docents i amb organismes internacionals.

A manera d'orientació assenyalarem, a grans trets, els dos corrents més significatius a nivell internacional, fruits de criteris del tot divergents respecte a les possibilitats de la biblioteconomia. En alguns països, independentment de l'estructura que s'adopti en un primer nivell, es contemplen els estudis de biblioteconomia de segon cicle *tan sols* com unes tècniques que complementen uns estudis acadèmics de llicenciatura.

Aquesta preparació tècnica, més o menys teòrica, pot exigir una durada diferent segons el país, però sempre se subordina a la llicenciatura prèvia com a fonament professional. Es tracta d'una solució que traspua encara l'anacrònica imatge de l'erudit-bibliotecari. En altres països amb la visió més àmplia i moderna de les possibilitats de la nostra professió, els estudis de biblioteconomia s'integren plenament en la docència del país i donen les mateixes respostes acadèmiques que les altres professions. Ara bé, el fet de poder llicenciar-se i doctorar-se en biblioteconomia no exclou, sinó ben al contrari, s'hi complementa, els cursos especials de documentació i biblioteconomia per a graduats (licenciats i tècnics superiors) que desitgin treballar en el camp de les biblioteques i de la documentació dins de l'àmbit concret de la seva professió inicial.

Per entendre aquest tipus d'estructura, que personalment crec que és el que caldria assolir, pot ser-nos útil comparar-la amb l'estructura que a casa nostra tenim en el camp de la docència. Malgrat les limitacions pròpies de tota comparació, en aquest cas tenim que totes dues professions (docents i bibliotecaris) coincideixen que han d'ésser mantingudes majoritàriament, si no exclusiva, per

fons públics, que tenen camps d'aplicació que involucren totes les àrees professionals i, en definitiva, que són directament afectades per la trajectòria política del país.

Actualment tothom té molt clar que els doctors i els llicenciats en pedagogia, juntament amb els mestres, són els primers responsables de l'estructura docent del país. Cada un d'ells té una àrea de treball força definida, però les tasques docents del país no s'acaben en ells, sinó ben al contrari, es complementen amb l'aportació que fan llicenciats i tècnics superiors que també tenen un lloc, i ben actiu per cert, en els diferents camps de la docència.

Crec que el món de les biblioteques, o més ben dit el de la informació en general, és prou ric perquè aculli també l'aportació de diferents classes professionals, sempre que els llocs de treball i les responsabilitats de cada un quedin clarament reflectides amb respostes docents d'igual nivell. Sense aquesta possibilitat, limitariem la nostra professió al simple exercici d'unes tècniques auxiliars.

És del tot evident que hi ha una sèrie de tasques que exigeixen la institucionalització de llicenciatures i doctorats en biblioteconomia i documentació. Pensem, per citar uns

pocs exemples, en l'estructuració de la informació del país, disseny de xarxes bibliotecàries i xarxes documentals, plans de cooperació, docència en el camp biblioteconòmic i documental i un llarg etcètera que reclama professionals de nivell superior. Quan tinguem aquestes respostes acadèmiques la cooperació laboral amb altes professionals serà un enriquiment i no una lluita de competències.

Per finalitzar sols gosariem dir que, iniciat ja el primer grau, cal continuar perfilant totes les possibilitats acadèmiques de la nostra professió amb realisme i serietat, defugint actituds excessivament optimistes, però rebutjant també pors i prevencions que puguin malmetre una visió global i completa de la professió. Ara bé, pretendre donar ara, el disseny precís del cicle acadèmic complet i la concreció del quan i com dur-lo a terme, amb els elements de què disposem, podria ser, al meu entendre, una elucubració, més que no una proposta vàlida.

Crec personalment que la situació actual reclama, en primer lloc, fonamentar amb solidesa i eficàcia el primer cicle que tenim la possibilitat, i també la responsabilitat, de realitzar. Tot seguit, cal preparar una planificació bibliotecària a nivell de tot

el país basada en les possibilitats que ens permeti la nostra Llei de Biblioteques i a ser possible, d'acord amb l'esborrany de la Llei de l'Estat espanyol. Aquesta planificació, que cal que realitzi (amb les col·laboracions oportunes) qui tingui poder executiu, ha de preveure l'organització global de la informació a casa nostra, ha de definir la política que cal seguir per dur-la a terme, i ha de determinar llocs i exigències de treball.

En funció d'aquesta planificació i per fer-la viable, caldrà estructurar la docència de professionals a tots els nivells, tenint naturalment presents totes les col·laboracions que abans he esmentat.

Recordem que l'actual Escola de Bibliografia neix a conseqüència d'un projecte d'organització de la lectura pública a Catalunya. Ara tenim pendent l'organització i la coordinació de tota la informació a casa nostra. Una planificació seriosa ha de portar, com a primer fruit, l'estructura i el perfil dels professionals que necessita la informació del país.

Desitgem que aquells que en aquest moment han d'assumir la gran responsabilitat de dur a terme aquesta tasca tinguin la mateixa intuïció i valentia que tingueren aquells homes

que, a principis de segle, crearen un instrument tan sòlid que, malgrat el temps passat i les dificultats viscudes, és avui l'inici i la clau d'aquesta professió que entre tots hem d'ampliar i d'enriquir.

Carme Mayol
Juny del 1982

Acabo de rebre el *Boletín de la ANABAD XXXI (1981)* n°4 que recull les Ponències i Comunicacions del Congrés de Sevilla. No he tingut temps encara d'analitzar-lo detingudament com es mereix, però una lectura ràpida de la Ponència presentada pel Sr. Manuel Carrión que tracta de la formació del bibliotecari m'assabenta que aviat sortirà una Llei regulant el funcionament, com a centre per a postgraduats, del «Centro de Estudios Bibliográficos y Documentarios» successor de l'«Escuela de Documentalistas», que fins ara anomenaven «Escuela de Bibliotecarios».

En aquesta ponència es dona per fet que a Espanya hi ha actualment dos camins legals per a la formació bibliotecària: les Escoles Universitàries de Biblioteconomia i Documentació i els Centres per a Post-graduats (?). Fins ara, no tenim cap notícia que aquests Centres tinguin reconeixement acadèmic i veiem difícil que, amb l'actual estructura docent de l'estat espanyol, puguin arribar a tenir-la. De tota manera, ens preocupa seriosament l'actitud d'aquests funcionaris que quan es fa el primer pas per començar a caminar vers la formació acadèmica del bibliotecari, pensen ja frenar-lo, reservant el segon, per «graduats en atur».

Resulta de debò curiós que el cicle acadèmic complet per a la nostra professió mereixi la qualificació d'una aventura que no solucionarà el problema bibliotecari sinó que suposaria «legions de personal en atur».

Recordem que el problema de l'atur ja feia patir els Facultatius que havien d'informar sobre l'oportunitat de crear Escoles Universitàries de Biblioteconomia i Documentació. Voldriem fer entendre, a tots aquests senyors, que el bibliotecari és un professional amb unes exigències de formació acadèmica i una problemàtica laboral que ha d'ésser com la de qualsevol altre professió i intentar avortar el seu normal desenvolupament acadèmic amb excuses laborals és una manca de confiança total en la professió i en els professionals.

Podem celebrar de moment el reconeixement oficial de l'Escola, però fins aconseguir una normalització completa de la nostra professió caldrà treballar de valent. Manllevant paraules del poeta podem dir: «que això tot just comença».